

SÜLEYMANİ SONRASI SURIYE'DE OLUŞAN DENGELER

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

“

İran'ın Ortadoğu yapılanmasındaki en önemli aktör konumunda olan Süleymani'nin Suriye'de yerel ve uluslararası ölçekte oluşturmuş olduğu yapı, 2011'den itibaren devam eden iç savaşın son bulmamasında önemli bir etken olmuştur. Süleymani'nin üstlendiği bu rol, Süleymani sonrası sürecin de şifrelerini verecektir.

”

Iran Kudüs Gücü Komutanı General Kasım Süleymani'nin 3 Ocak 2020 tarihinde ABD tarafından yapılan bir operasyonla etkisiz hale getirilmesi hadisesinin, İran'ın Ortadoğu'da kurmaya çalıştığı direniş eksenini nasıl etkileyeceği önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu direniş ekseninin en önemli merkezlerinden birinin Suriye olması, İran'ın buradaki varlığının ne yönde şekilleneceği noktasında birtakım spekülasyonları da beraberinde getirmiştir. Süleymani'nin öldürülmesi sonrasında İran'ın Suri-

ye'deki milis kuvvetler üzerinden ABD'ye misilleme yapabileceği yönünde analizler yapılırken, Suriye'deki durum ABD-İran çekişmesine indirgenerek tartışılmaya başlanmıştır. Fakat, Süleymani suikastının Suriye'deki dengelerin yeniden oluşturulmasında nasıl bir etki yaratacağı çoğu kez göz ardı edilmiştir. Bu yazıda, Süleymani sonrası süreçte Suriye'de oluşmaya başlayan yeni dengeler ele alınarak Suriye iç savaşının ne yöne doğru evrileceği noktasında çıkarımlarda bulunulacaktır.

Süleymani sonrası süreçte yaşanması muhtemel senaryolarla ilgili sağlıklı analizler yapabilmek için Süleymani'nin Suriye iç savaşında nasıl bir misyon yüklediğini iyi tahlil etmek gerekir. İran'ın Ortadoğu yapılanmasındaki en önemli aktör konumunda olan Süleymani'nin Suriye'de yerel ve uluslararası ölçekte oluşturmuş olduğu yapı, 2011'den itibaren devam eden iç savaşın son bulmamasında önemli bir etken olmuştur. Süleymani'nin üstlendiği bu rol, Süleymani sonrası sürecin de şifrelerini verecektir.

“

Süleymani'nin Suriye iç savaşındaki rolü bölgedeki İran destekli milisleri rejim saflarında örgütlemesi ile sınırlı kalmamıştır. Rejimin, savaşın ilk yıllarından itibaren gücünün kademeli şekilde azalması ve İran'ın Suriye'deki çıkarlarının tehlikeye girmesi ile Süleymani yeni bir misyon daha üstlenmiştir; Rusya'nın iç savaşa dahil edilerek dengelerin rejim lehine değiştirilmesi.

”

Süleymani'nin Suriye İç Savaşındaki Misyonu

Suriye iç savaşı patlak verdikten kısa süre sonra Irak, Afganistan ve Pakistan uyruklu İran destekli yabancı milisler Süleymani'nin koordinasyonu eşliğinde rejim saflarında yerlerini almıştır. Süleymani söz konusu grupların sadece Suriye'de konuşlanmasında değil, bunların rejim güçleri ile uyumlu bir şekilde hareket edebilmesi noktasında da örgütleyici bir rol üstlenmiştir. Ayrıca, İran'ın çıkarları doğrultusunda hareket eden ve en etkin milis kuvvet konumundaki Lübnan Hizbullah'ını da etkin bir şekilde iç savaşa entegre ederek muhaliflere karşı bütünsel bir mücadelenin verilmesinde yoğun çaba harcamıştır. Hizbullah'ın gücünden önemli ölçüde yararlanmak isteyen Süleymani, savaşın ilk yıllarında Hizbullah milislerini muhalif hareketi bastırmak için kullanırken, Eylül 2015'te Rusya'nın Suriye müdahalesi sonrasında ise bahsi geçen milisleri İsrail'in Suriye'deki

İran varlığına yönelik artan tehditlerine karşı değerlendirme yoluna gitmiştir. Hizbullah'ın İsrail ile mücadele geçmişi olması Süleymani'nin bu yöndeki kararında etkili olmuştur.

Süleymani'nin Suriye iç savaşındaki rolü bölgedeki İran destekli milisleri rejim saflarında örgütlemesi ile sınırlı kalmamıştır. Rejimin, savaşın ilk yıllarından itibaren gücünün kademeli şekilde azalması ve İran'ın Suriye'deki çıkarlarının tehlikeye girmesi ile Süleymani yeni bir misyon daha üstlenmiştir; Rusya'nın iç savaşa dahil edilerek dengelerin rejim lehine değiştirilmesi. Gerek Rusya'nın iç savaşa dahil olma noktasındaki tereddütlerinin giderilmesi gerekse Rusya'nın savaşa dahil olma kararı aldıktan sonra Rus askeri varlığının Suriye'de başarılı bir şekilde konuşlandırılması noktasında Süleymani etkin rol oynamıştır. Temmuz 2015'te Moskova'ya resmi olmayan bir ziyaret gerçekleştiren Süleymani'nin, bu ziyaret sırasında Moskova yönetimini savaşa girme konusunda ikna etmeye çalıştığı yönünde birçok iddiada bulunulmuştur. Süleymani'nin Rusya'yı ikna sürecinde etkili olup olmadığı konusu söylentilerden ibaret kalsa da Rusya'nın Suriye'ye konuşlanma sürecinde Rusya, İran ve rejim arasındaki koordinasyonun kurulmasında üstlendiği kilit rolü göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Rusya iç savaşta etkinliğini arttırdıktan sonra rejim ile doğrudan işbirliği içine girerek İran'ı denklemin dışında tutmaya başlamıştır. Rusya ve İran arasında üstü örtülü bir rekabetin başlaması Sü-

leymani'yi İran için yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu çerçevede Kudüs Güçleri Komutanı Süleymani, Suriye'de İran'ın denklemin dışında kaldığı herhangi bir senaryonun işlevsiz kalacağını göstermek için milislerin kuvvetlendirilerek bazı noktalarda Rusya ile açık şekilde çıkar çatışmasına girilmesi stratejisini izlemeye başlamıştır. Suriye hava sahasında tam üstünlük kurarak Rusya'ya karşı karada çok daha etkin bir İran varlığının hissettirilmesine ilişkin girişimlerde bulunulmuştur. Rejime bağlı Rus yanlısı 5. Kolordu ile yine rejime bağlı 4. Tümen arasında 2018'de Dera'da meydana gelen çatışmalar, İran'ın varlığını sürdürmek adına ortaya koyduğu mücadelenin en açık örneklerinden biri olmuştur. Bu mücadelede Hizbullah'ın Suriye'nin güneyindeki güçlü konumundan yararlanan Süleymani, İran'ın Suriye'de izlediği stratejinin temel uygulayıcısı olmuştur.

Süleymani Suikastı Sahadaki Dengeleri Kimin Lehine Değiştirdi?

Süleymani suikastı sonrası İran, Suriye'de önemli bir enerji kaybı yaşamıştır. ABD'ye karşı yapılacak misillemelerden birinin Suriye sahası olacağı yönündeki İran destekli milislerdeki beklenti, odak noktasının Rusya'dan ABD'ye kaymasına sebebiyet vermiştir. Mevcut durumdan en iyi şekilde yararlanmayı bilen Rusya, İran'ın kaybettiği bu prestij sayesinde rejimin en önemli müttefiki konumuna gelmiştir. Suriye'de yeniden yapılanmanın konuşulmaya başlandığı dönemde İran'ın bölgedeki etkili isminin öldürülmesi, Rusya'nın Suriye'deki ekonomik beklentileri

açısından da önemli bir avantaj elde etmesini sağlamıştır. Öyle ki Süleymani sonrasında İran hükümeti ile sahadaki milisler arasındaki bağlantının güçlü bir şekilde kurulamaması veya rejim ile ilişkilerin başarılı bir şekilde yönetilememesi İran'ın sahadaki üstünlüğünü kaybetmesine yol açabilir. Böyle bir senaryo iç savaş sonrası süreçte Rusya'nın rejim kontrolündeki sahalardaki tek etkin güç olmasının önünü açabilir.

“

7 Ocak 2020 tarihinde Şam Uluslararası Havalimanı'na inerek Rus askeri karargahına giden Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Suriye'deki güçlü konumu kanıtlamak amacıyla Şam'daki birçok noktaya ziyaretler gerçekleştirmiştir. Şam'da Beşar Esad tarafından gayet sıcak karşılanan Rusya Devlet Başkanı Putin suikastla ilgili bir açıklama yapma gereksinimi duymamıştır.

”

Süleymani suikastından sadece birkaç gün sonra, 7 Ocak 2020 tarihinde Şam Uluslararası Havalimanı'na inerek Rus askeri karargahına giden Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Suriye'deki güçlü konumu kanıtlamak amacıyla Şam'daki birçok noktaya ziyaretler gerçekleştirmiştir. Şam'da Beşar Esad tarafından gayet sıcak karşılanan Rusya Devlet Başkanı Putin suikastla ilgili bir açıklama yapma gereksinimi duymamıştır. Şam'daki bu tablo, Rusya'nın Süleymani suikastından herhangi bir rahatsızlık duymadığının göstergesi olarak

yorumlanabilir. Ayrıca Süleymani suikastı sonrasında Rusya'dan başkanlık düzeyinde bir açıklamanın günler sonra yapılmış olması da Rusya'nın bu yöndeki tutumunu güçlendiren bir diğer unsur olarak gösterilebilir. İran'ın Suriye sahasındaki olası bir güç kaybı Suriye'nin yeniden inşa sürecinde Batılı ülkelerin ve Körfez ülkelerinin etkin bir şekilde rol almasının da yolunu açabilir. Rejim ile Körfez ülkeleri arasındaki normalleşme sürecinin önündeki en önemli engel olarak İran'ın bölgedeki etkin varlığı gösteriliyordu. Dolayısıyla İran etkisinin kırılması rejimin diğer ülkelerle olan ilişkilerinde yeni bir sayfa açabilir.

Sonuç olarak Süleymani, Suriye'deki İran yapılanmasının mimarı konumundaydı. İran'ın Dini Lideri Ali Hamaney'in bölgedeki doğrudan temsilcisi olarak Beşar Esad ile irtibatı sağlayan en etkin figürdü. Süleymani'nin etkisiz hale getirilmesi, İran'ın bu bağlantısının zayıflamasına yol açmıştır. Süleymani'nin yerine atanan Tuğgeneral İsmail Gani'nin bu bağlantıları aynı düzeyde kurması şimdilik pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü İran'ın her geçen gün artan et-

kisinden rahatsızlık duyan rejim, bu durumdan faydalanarak İran'ın ülkedeki etkisini kısmen de olsa kırma fırsatını değerlendirebilir. Bunun yanında, ABD'nin Süleymani'ye yönelik olarak gerçekleştirmiş olduğu operasyon her ne kadar İran'ın bölgedeki varlığına vurulmuş bir darbe olarak yorumlanıyor olsa da mevcut durumun Rusya'ya Suriye'de önemli bir avantaj sağladığı söylenebilir. Söz konusu operasyon ile ABD, Suriye'de doğrudan bir kazanım elde edemezken, Rusya bu durumdan en çok faydalanan taraf olmuştur. Dolayısıyla, ABD'nin Süleymani suikastı, Rusya tarafından büyük bir ustalikle kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmıştır. Barack Obama dönemindeki pasif tutumdan faydalanarak Suriye'de kendine yer açmış olan Rusya, bu kez de Donald Trump yönetimi zamanında gerçekleştirilen söz konusu suikastı, Suriye'deki çıkarları doğrultusunda kullanmayı bilmiştir. Kısacası Rusya, ABD'nin suikast sonrası elde ettiği siyasi ve diplomatik kazanımlarla Suriye'deki dengeleri kendi lehine değiştirme noktasında önemli bir avantaj elde etmiştir. ■